

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT OPERATSIYALARINI TRANSFORMATSIYALASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Kaytarov Voxid Raimkulovich

Biznes va tadbirkorlik

oliy maktabi tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7257249>

Annotatsiya

Maqolada Butun dunyoda raqamli transformatsiya jarayoni, zamonaviy voqelik va tendensiyalari va O'zbekistonning ham raqamli iqtisodiyotga o'tishi, Tijorat banklari faoliyatining samaradorligi va uzluksizligi masalasi va bunda banklarning resurs bilan qanchalik darajada to'yinganligi masalalari taxlil qilingan.

Kalit so'zlar: Raqamli transformatsiya, tendensiya, raqamli iqtisodiyot, Tijorat banklari ,faoliyat,samaradorlik , uzluksizligi bank, resurs.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar inson hayotining barcha sohalariga jadal kirib bormoqda. O'z navbatida, bunday rivojlanish yo'liga o'z vaqtida kirishgan davlatlar muvaffaqiyatlarga erishmoqda. Eskicha mehnat qilayotgan davlatlar esa taraqqiyotdan ortda qolmoqda. Bu haqda 22- sentabr kuni Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida bo'lib o'tgan "Sanoat va mintaqalarda raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni joriy etish"ga bag'ishlangan videokonferensiyada muhokama qilindi. Butun dunyoda raqamli transformatsiya jarayonlari davom etar ekan, zamonaviy voqelik va tendensiyalarni hisobga olgan holda O'zbekiston ham raqamli iqtisodiyotga o'tishni boshladi. 2017 yilda yagona Interaktiv Davlat xizmatlari portalining yangi versiyasi ishga tushirildi (my.gov.uz), O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi loyihalarni boshqarish Milliy agentligi tashkil etildi. Va 2018 yilda, Digital Trust fondi jalb etish va blokcheyn texnologiyasi joriy etish bilan bog'liq, shu jumladan, davlat-xususiy sheriklik shartlari bo'yicha sohasida loyihalarni amalga oshirish uchun investorlarning mablag'larini mustahkamlash maqsadida raqamli iqtisodiyotning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun tashkil etilgan. Shuningdek, fan, ta'lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yilida 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasi rivojlanishining beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasini amalga oshirish Davlat dasturida raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirish sohasida Prezidentimiz tomonidan belgilangan keng ko'lamli vazifalar va loyihalarni amalga oshirish ko'zda tutilgan. Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida tijorat banklari resurs bazasining muhim segmentlaridan biri, bu tijorat banklari nodepozit

operatsiyalari hisoblanadi. Tijorat banklari nodepozit operatsiyalar orqali o'z resurs bazasini mustahkamlab o'z mablag'lari miqdorini oshiradilar.

Tijorat banklari faoliyatining samaradorligi va uzluksizligi birinchi navbatda banklarning resurs bilan qanchalik darajada to'yinganligi bilan bog'liq. Ma'lumki bank passivlari bu kapital va majburiyatlardan iborat, shunday ekan, ushbu resurslarni uzoq muddatga va arzon narxlarda qanday samarali jalb qilish masalasi, resurslar taqchil bo'lgan bir zamonda tijorat banklari oldida turgan muhim masalalardan biri bo'lib turadi [1]. Shuni ta'kidlash lozimki, xorijiy davlatlar tijorat banklari resurs bazasini mustahkamlashda e'tiborni ko'proq nodepozit operatsiyalarga qaratishadi. Ya'ni, banklararo bozordan qarz olish, qimmatli qog'ozlarni qayta sotib olish sharti bilan sotish, tijorat qog'ozlar va obligatsiyalar chiqarish orqali hamda yevro-dollar bozoridan qarz olish orqali o'z banklariga mablag'larni jalb qilishadi. Bu mablag'lar o'z navbatida arzon hamda risk darajasi pastligi bilan farqlanadi.[2]

Hozirgi kunda tijorat bank faoliyatining passivlar holatini tahlil qilib borish bank boshqaruvining asosi hisoblanadi. Oxirgi yillarda davlat byudjetidan tijorat banklariga dasturlarni moliyalashtirish uchun 8,4 trillion so'm, ustav kapitalini oshirish uchun 1,7 milliard dollar mablag' ajratilgan. Umuman olganda, so'nggi ikki yil ichida banklar kapitalizatsiyasini oshirish uchun 3,3 milliard dollar davlat mablag'lari berilgan.

Bugungi kunda banklarga qo'yilgan depozitlarning 70 foizi qisqa muddatli bo'lgan holda, kreditlarning 90 foizi uzoq muddatga berilgan. Ayrim banklarda joriy harajatlar daromadga nisbatan 60-70 foizni tashkil etadi [3].

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisning Senati va Qonunchilik palatasiga Murojatnomasida bank sohasidagi islohotlarning asosiy maqsadi hamda bank tizimimni rivojlantirish haqida shunday deya ta'kidlagan edilar: "Yangi yilda milliy valyutada chiqariladigan xalqaro obligatsiyalar ulushini 25 foizdan kamida 40 foizga oshirish zarurligi hamda "Sanoatqurilishbank", "Asaka bank", "ipoteka bank", "Aloqa bank", "Turon bank", hamda "Qishloq qurilish bank"ni xususilashtirishga tayyorlaymiz"[4].

Milliy valyutada chiqarilgan xalqaro obligatsiyalar miqdorini oshirish orqali tijorat banklari barqaror mablag'ga ega bo'ladilar hamda davlat ulushi bor tijorat banklarini xususilashtirishimiz yevro-dollar bozoridan arzon qarz olish imkonini yaratib beradi.

Respublikamiz tijorat banklari uchun nodepozit operatsiyalarni samarali shakllantirish hamda ularni to'g'ri joylashtirish raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada:

Brinchidan, yurtimiz tijorat banklari davlat ulushini tugatib yirik investorlar tomonidan bankning transformatsiya jarayonini olib borishlari lozim.

Ikkinchidan, tijorat banklari resurs bazasini mustahkamlash borasida yevrobondlarni chiqarishni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Bu boradagi fikirni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvarda Oliy Majlisning Senati va Qonunchilik palatasiga Murojatnomasida ham takidlaganlar.

Uchinchidan, tijorat banklari xalqaro obligatsiyalarni chiqarish orqali havfsiz va arzon hamda barqaror kapitalga ega bo'lishadi. Bu orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirishga keng yo'l ochib bergan bo'lamiz.

Shu nuqtayi nazardan tijorat banklari nodepozit operatsiyalarining barcha instrumentlarini samarali olib borish uchun uzoq yillarga mo'ljallangan dastur ishlab chiqishimiz lozim. Shundagina bank sohasini takomillashtirishga yana bir katta qadam tashlagan bo'lamiz desam mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. №5, sentyabr-oktyabr, 2018-yil.
2. A 15 Bank ishi; Darslik / Sh.Z. Abdullayeva, U.O'. Azizov; - T.: "Iqtisod-Moliya", 2019.-540 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Banklarning investitsion faolligini oshirish bo'yicha vazifalar. <https://prezident.uz/10.25.2019>.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisning Senati va Qonunchilik palatasiga Murojatnomasi.